

نظارت بر مؤسسات بیمه در حقوق بیمه ایران و ترکیه

دکتر محمد مقامی نیا^۱

* نوع مقاله: ترویجی / تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۵ / تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۵

چکیده

نظارت امور بیمه و بیمه در رابطه با نظام و تجربیات حقوق بیمه ای هر کشور، از ویژه گی های خاصی برخوردار است. در حقوق ایران و ترکیه بخشی از قوانین بیمه، امور تنظیمی و اجرائی نظارت را بخود اختصاص داده است. عمده این مقررات در حقوق ترکیه در فرآیند هماهنگی با حقوق بیمه اتحادیه اروپا تدوین گردیده است. در حقوق ایران اصول قانونی راجع به بیمه بیشتر ریشه در رؤیه بین المللی و قانون فرانسه دارد. بطور کلی مجموعه مقررات قانونی راجع به نظارت شرکتهای بیمه را می توان در دو بخش بررسی نمود. مقررات قانونی در بخش اول در خصوص ساختار مالی و تکنیکی مؤسسات بیمه بوده و بیشتر شکل شرکتهای بیمه، مقدار سرمایه، نحوه پرداخت و ضمانتهای آن در نظر داشته است. مقررات قانونی در بخش دوم راجع به موارد حمایت از بیمه گذاران و شروط عمومی قرارداد بیمه است. شناخت اصول حاکم بر عملکرد های نظارت بر بیمه هم از لحاظ حقوق تطبیقی و هم از لحاظ مقایسه اصول مربوطه از جمله فرآیند این مقاله را تشکیل می دهد. نظارت بر بیمه و بیمه گری در حقوق هر دو کشور همسایه در عرصه تاسیس شرکتهای بیمه و فعالیتهای آنها موضوع عمده این مقاله می باشد. در این مقاله به مسائل حقوقی مانند الزامات بیمه شرکتهای بیمه در تاسیس، شروع فعالیت بیمه و ادامه آن، نهادهای نظارت کننده، وظایف و اختیارات آنها و ضمانتهای اجرای آثار ناشی از نظارت پرداخته خواهد شد. در پردازش و تهیه این مقاله از منابع اساسی از جمله قوانین و آئیننامه های مربوطه و آراء دکترین مورد استفاده قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: حقوق بیمه ایران و ترکیه، شرکتهای بیمه، نظارت دولتی، نظارت بر امور بیمه.

^۱ استادیار دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه گمیشانه. (نویسنده مسئول)

مقدمه

نظارت بر امور بیمه، فرآیندی از بررسی، سنجش و تنظیم عملکرد تاسیسی و فعالیتی مؤسسات بیمه می باشد. در تعریفی مشابه، عبارت است از سنجش و اصلاح عملکرد یک سازمان جهت اعتماد گزائی اهداف و فرآیند موفقیت اجرای عملیات بیمه در موازات مقررات قانونی و سازمانی مربوطه (نوشین، ۱۳۹۲: ۴). فعالیت نظارتی بر بیمه و بیمه گری را عموماً می توان در شکل نظارت مبتنی بر قواعد و نظارت مبتنی بر ریسک ها به دو بخش اساسی تقسیم کرد. بخش اول، نظارت مبتنی بر ارزیابی رعایت مقررات و مصوبات قانونی در رویکردهای سازماندهی شرکت بیمه و فعالیتهای آن؛ بخش دوم هم عبارت است از اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و اعمال مجازاتهای بازدارنده جهت حسن اجرای آن می باشد.

کلیه فعالیتهای بیمه در امور مالی و الزامات حقوقی آن از بدو تاسیس شرکت بیمه تا تصفیه و انحلال آن در حیطه مسئولیت مدیران ذیصلاح قرار دارد (See: Birds ۲۸, ۲۹۱۹۹۷). دخالت دولت در امور بیمه جهت حمایت از حقوق بیمه گذاران و مصالح اقتصادی، بیشتر در امر قانونگذاری و حسن اجرای آن قابل ملاحظه می باشد. دخالت های دولتی معمولاً جنبه نظارت برونی دارد که حسب مورد به شکل مستقیم و یا غیر مستقیم اجراء می گردد. امروزه دخالت مستقیم دولت در تنظیم بازار، خصوصاً در محوریت تمرکز اجرائی و مدیریتی، جاذبه عملکردی و توانبخشی خود را از دست داده است. لذا در متدهای نظارتی تمایل دولتها به دخالت های غیر مستقیم، باعث توجه خاص به توانگری مالی و مسئولیت مدیریتی مؤسسات بیمه شده است^۱. در حالیکه نظارت دولتی (نظارت برونی) مستقیم بر امور بیمه و بیمه گری، در ماهیت دخالتی و تشریفاتی کارائی خود را از دست داده است. با وجود این، بنا بر قوانین خاص اجرای مقررات از طرف ارگانهای حرفه ای دولت، عامل مهم کاهش تشریفات و فرآیند دخالت مستقیم دولت تلقی می گردد.

^۱ بر اساس ماده ۱۸ آئیننامه حاکمیت شرکتی در مؤسسات بیمه، در صورت ...، ارایه گزارشها و اطلاعات ناقص، غیرواقعی و غیرمعتبر توسط مؤسسه بیمه، اعضای هیئت مدیره، مدیرعامل ویا مسئولان امور کنترلی، بیمه مرکزی می تواند حسب مورد یکی از اقدامات زیر را در خصوص هر یک از آنان و یا مؤسسه بیمه انجام دهد: ۱- تذکر کتبی، ۲- اخطار کتبی ۳- سلب صلاحیت حرفه ای، ۴- پیشنهاد تعلیق و یا لغو پروانه فعالیت مؤسسه بیمه در یک یا چند رشته بیمه ای به شورای عالی بیمه.

نحوه امر نظارت بر سازماندهی و فعالیتهای بیمه در بعضی از کشورها با وجود رویه های تطبیقی مشابه در اصول فنی نظارت بر بیمه گری^۱ به لحاظ ویژگی های نظام بازار بیمه و گرایش های اقتصادی معمول متفاوت می باشد (کریمی، ۱۳۷۶: ۳۵-۳۶). خصوصاً نظام اقتصادی و شکل گیری بازار بیمه و ویژگی های بین المللی آن، عوامل مهم این تفاوت محسوب می شود. به این گونه که، کارآمد نظارت در محور سیاستهای اقتصادی و اجتماعی دولت در فرآیندهای مختلف مالی و اداری آن نمایان می گردد. تفاوت نحوه نظارت بر تصدی بیمه و فعالیتهای آن معمولاً ناشی از نظام اقتصادی و حقوقی حاکم بر بازار میباشد، که گاهی به تغییر شیوه دخالت دولت، گاهی به ادغام بازار ملی به بازارهای بین الملل منجر می گردد.^۲ چون که نظارت بر امور بیمه گری مؤسسات، تلفیقی از نظارت تطبیقی مقررات قانونی و نظارت فنی ریسکهای بیمه می باشد (عطاطلب/نیاکان: ۱۳۹۸، ۲۳۸). نظارت درون سازمانی مؤسسات بیمه (See: Oksay/Acar, 2007, 27)، گر چه صلاحیت مدیران در عملکرد های مالی و فنی، جنبه خاص خود را دارد که معمولاً در ارزیابی ساختار سازمانی و شرایط لیاقت دست اندرکاران و مسئولیت آنها مطرح می گردد. بدین صورت مدیریت نظارت محور دستاویز کاری را بر اساس دو جنبه (تأمین ریسک و سرمایه گذاری منابع)، پایه گذاری شده است. اولی، نظارت بر توانگری مالی و دیگری حمایت از حقوق بیمه گذاران و ذی نفعان (لالیان پور/ حائری، ۱۳۹۲: ۴). نظارت دولتی بیشتر در کشورهای که دارای نظام بازار بسته و یا وابسته می باشند و یا فعالیتهای بیمه بعنوان بخش دولتی تلقی نمی گردد، معمول می باشد. در این نظارت، دولت یا بطور مستقیم و یا بواسطه مؤسسات حرفه ای نیمه دولتی تصدی امر نظارت را بعهده می گیرد (See: Nomer/Yunak, 2000, 22/23; Bozer, 1983, 4). عدم شفافیت فرآیندهای نظارت در ترازهای مالی در این نوع از تصدی های دولتی و یا عملکرد شیوه های سنتی، بیشترین احتمال وقوع مفاسد اقتصادی و سود جوئیهای صوری را به همراه خواهد داشت (کمالخانی/ حکیمی، ۱۳۹۴: ۷۲) بدین بابت اتخاذ روشهای نوین و کارآ در شفاف سازی امور مالی، ضوابط حرفه ای و اخلاقی مدیریت، تهیه واقع بینانه گزارشهای ارزیابی و پیشگیری از معاملات سود گرایانه جعلی، موجب باروری فرآیندهای نظارت و توسعه فعالیتهای بیمه خواهد شد.

^۱ عامل مهم این مورد ریشه در اقتباس اصول و قواعد بیمه و بیمه گری از قانون شرکتهای بیمه ۱۹۷۴ و ۱۹۸۲ انگلستان که بیشتر رویکرد اعرف و عادهای تجاری بیمه لویدز می باشد. (بنگرید: Birdes, ibid, p.21-22)
^۲ برخلاف بسیاری از کشورهای دیگر، به ویژه کشورهای تابع سیستم قانون مدنی، در انگلستان که مهد رؤیه بیمه گری می باشد، به طور سنتی شروط و ضوابط بیمه نامه مورد کنترل دولتی نمی باشد (Birdes, ibid, p.4).

بررسی رویکرد نظارت بر مؤسسات بیمه در حقوق ایران و ترکیه، خصوصاً در عرصه تاسیس و فعالیتهای آنها و ارزیابی چالش های موجود، موضوع عمده این بحث می باشد. در این مقاله عمدتاً به مسائل حقوقی مانند الزامات بیمه شرکتهای بیمه در تاسیس، شروع و ادامه فعالیتهای بیمه، مرجع نظارت کننده، وظایف و اختیارات آن و ضمانتهای اجرای آثار ناشی از نظارت پرداخته خواهد شد.

۱- قواعد قانونی نظارت بر شرکتهای بیمه

در هر یک از حقوق ایران و ترکیه، صلاحیت های نهادهای نظارتی بسته به ماهیت ذاتی و یا موضوعی، جنبه دیکته ای و یا جنبه تحلیلی بخود می گیرد. از آنجا که صلاحیت نظارتی بعضی نهادها را می توان بشکل نظارت پیشگیرانه و یا نظارت قضائی توصیف نمود. قانون تجارت^۱ و قانون بیمه گری^۲، از لحاظ شکلی مهمترین منابع قانونی حقوق بیمه خصوصی در ایران و ترکیه را تشکیل می دهد. این منابع چارچوب اصول و مقررات حاکم بر تاسیس مؤسسات بیمه و روابط حقوقی آنها را تنظیم می نماید. مقررات قانونی بیمه و بیمه گری در حقوق ترکیه با پیروی از مقررات بیمه اتحادیه اروپا تدوین گردیده است. قواعد عمومی بیمه و بیمه گری در اصول قانون اساسی و برنامه های توسعه اقتصادی پیش بینی شده است (نجفی اسفاد-محسنی، ۱۳۸۸: ۴۲۳/۴۱۵). نحوه مدیریت ریسکهای بیمه و هدایت سرمایه گذاری اندوخته وجوه بیمه، فرآیند عملکرد فنی و مالی فعالیتهای تجاری مؤسسات بیمه را تعیین می نماید، نظارت ریسکهای بیمه و امور مالی این مؤسسات، از اهمیت بسزائی برخوردار می باشد. برخورداری از تخصص فنی و تجربه عالی حرفه نظارت از مهمترین ویژه گی های نهادهای دست اندر کار در صنعت بیمه ایران محسوب می شود. این نهادهای نظارتی جهت کارائی نظارت بر ریسک، باید فاکتورهای چون جایگاه قانونی،

۱) Türk Ticaret Kanunu

قانون تجارت ترکیه در سال ۱۳۹۰ طرف مجلس قانونگذاری ترکیه بتصویب رسید و در مهر ۱۳۹۱ بقید اجراء گذاشته شده است.

۲) Sigorta Kanunu

این قانون بشماره ۵۶۸۴ و بتاریخ ۲۰۰۷/۶/۳ و تغییرات مربوطه در آن تاریخ ۲۹۰۶۰۲۰۱۲ بشماره قانون ۲۸۳۳۸ تصویب شده است. در حقوق ایران بعلاوه قانون تجارت ایران؛ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری مصوب ۱۳۵۰ و همچنین قانون تاسیس موسسات بیمه غیر دولتی مصوب ۱۳۸۰، منابع مهمی در امور بیمه و بیمه گری محسوب می گردد.

ساختار سازمانی، اطلاع رسانی و ارتقاء علمی و صنعتی و مسئولیت پذیری را زیر بنای کاری خود قرار دهند (عطاطلب/نیاکان، ۱۳۹۸، ۲۳۹).

بطور کلی مقررات قانونی نظارت شرکتهای بیمه را می توان به دو بخش تقسیم نمود. بخشی از این مقررات، در رابطه با ساختار مالی و فنی مؤسسات بیمه می باشد که بیشتر نحوه ارزیابی ریسکها و شرایط فنی و اقتصادی آن، مدیریت سرمایه، نحوه پرداخت و ضمانتهای مالی آن می پردازد (کریمی، ۱۳۸۶، ۲۱). بخش دیگر نیز اصول چارچوب فعالیتهای تجاری، موارد حمایت از بیمه گذاران و شروط قرارداد بیمه را بر می گیرد (بابائی، ۱۳۸۸، ۱۸؛ 4041، 2014, Kender, See). در مواردی هم نظارت بر بیمه بطور غیر مستقیم انجام می گیرد. چنانکه طبق قانون بیمه گری ترکیه، محتوای اساسی قرارداد بیمه باید متناسب با شروط عمومی تصویب شده از طرف معاونت خزانه^۱ باشد. در حقوق ایران طبق ماد ۱۷ از قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری، شورای عالی بیمه موظف به تعیین انواع معاملات بیمه و شروط عمومی بیمه نامه ها می باشد (کریمی، ۱۳۸۶: ۲۳/۲۱).

امروزه با وسعت آزادی فعالیتهای اقتصادی و محوریت رقابت بازار، رویکرد نظارت دولتی و یا حاکمیتی بجای تمرکز بر ابزارهای عملیاتی شرکت های بیمه باید بیشتر در راستای تنظیم بازار رقابت و حمایت از منافع متصدیان و مصرف کنندگان باشد. چنانکه وجود تعرفه های حق بیمه بالا، امتیازات تبعیضی به شرکتهای دولتی و انحصار پذیری بازار از چالش های عمده صنعت بیمه می باشد که شفافیت امر نظارت و کارائی آن را خدشه دار می سازد. لذا سیاست اقتصادی بازار بیمه مبتنی بر خلاقیت و مدیریت حرفه ای، بستر کارائی مناسب برای نظارت مستقل و خودکفا فراهم خواهد نمود. همچنین ارتقائی انگیزه رقابتی موجب تقویت و شفافیت عملکرد ارگان های نظارتی درون سازمانی مؤسسات بیمه خواهد شد. لذا، بازار بیمه با ایجاد ابزارهای لازم برای ارتقای فن آوری و توان بخشی مهارت های تخصصی می تواند زمینه های اقتصادی و اجتماعی را بهبود بخشد (صفری، ۱۳۹۰: ۶).

در رویکرد کلی، مقررات قانونی راجع به امور بیمه و بیمه گری در حقوق ایران و ترکیه، نحوه تاسیس نهادهای نظارت و وظایف و مسئولیتهای مربوطه تلفیقی از نظارت حقوقی و فنی امور بیمه و بیمه گری را تشکیل می دهد (قانون بیمه گری مواد ۱، ۲، ۳). یکی از اصول شناخته شده نظارت، کسب اجازه تاسیس مؤسسات بیمه گری و شروع فعالیت از مرجع ذیصلاح دولت و رعایت

¹ Hazine Müsteşarlığı

تشریفات قانونی پیش بینی شده می باشد.^۱ این امر، ارزیابی دقیق و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه از طرف نهادهای نظارت بویژه در جنبه حقوقی و فنی، را بعنوان پیش شرطی الزامی نموده است. در حقوق ایران بیمه مرکزی ایران بعنوان نهاد حرفه ای طبق صلاحیت و وظایف های محوله، نظارت و هدایت امور بیمه و بیمه گری را بر عهده دارد (بابائی، ۱۳۸۸: ۷). در حقوق ترکیه، وزارت خزانه و دارایی ترکیه^۲ با ارگانهای تخصصی و اجرائی خویش، هم در تاسیس شرکتهای بیمه و تعیین رشته های بیمه هم در فعالیتهای بیمه و بیمه گری دارای صلاحیت و وظائف ویژه می باشد. باید اشاره کرد که نهاد مذکور در حقوق ترکیه و موسسه بیمه ایران در حقوق ایران، بیشتر ماهیت حاکمیتی دارد. چنانکه نظارت و سیاست گذاری بر عملکرد بیمه و بیمه گری از طرف قانونگذار به عنوان وظیفه اصلی به این نهادها محول شده است.

۱-۱- الزامات ناظر به تأسیس شرکت های بیمه

در حقوق هر دو کشور ایران و ترکیه، شرکتهای بیمه و شرکتهای بیمه اتکائی باید بشکل سهامی و یا تعاونی تاسیس گردد.^۳ فعالیت این شرکتهای می بایست محدود به امور بیمه گری باشد. زیرا اشتغال این شرکتهای غیر از امور بیمه گری ممنوع می باشند (ماده ۳ از قانون بیمه گری).^۴ همچنین شرکتهای بیمه منحصر می توانند بصورت جداگانه در یکی از رشته های بیمه زندگی و یا غیر زندگی فعالیت نمایند. زیرا ریسکهای زیر پوشش هر یک از این رشته های بیمه ای غیر متجانس از همدیگر می باشند. لذا سیستم مدیریت ریسک و پتانسیل آن باضافه محاسبات فنی و مالی در هر یک از رشته های زندگی و غیر زندگی متفاوت از یکدیگر می باشد.

^۱ طبق بند یکم از ماده ۱ از قانون تاسیس موسسات بیمه غیر دولتی «سیاستگذاری در صنعت بیمه، اعمال نظارت بر فعالیتهای بیمه ای و صدور مجوز فعالیت بیمه ای گماکان جهت اعمال حاکمیت در اختیار دولت جمهوری اسلامی ایران باقی خواهد بود».

^۲ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

^۳ بنابر ماده ۳ از قانون بیمه گری ترکیه، شرکتهای بیمه و یا اتکائی که قصد فعالیت در ترکیه دارند تاسیس آنها باید بشکل سهامی و یا تعاونی باشد. ولی طبق ماده ۳۱ از قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران، عملیات بیمه اینگونه از شرکتهای بیمه در ایران باید بشکل سهامی عام باشد.

^۴ قانون بیمه گری در سال ۲۰۰۷/۳/۶ طی شماره ۵۶۸۴ بتصویب مجلس جمهوری ترکیه رسیده است. متن این قانون در ۱۲ فصل شامل ۴۷ ماده بطور تفصیلی تدوین گردیده است. در حقوق ترکیه پتگرید: ماده ۵ پینامه راجع به اصول تأسیس شرکتهای بیمه و شرکتهای اتکائی و فعالیتهای آنها.

در حقوق ترکیه رشته های بیمه و شمول پوشش آنها از طرف وزیر خزانه و دارایی تعیین می گردد (ماده ۵ از قانون بیمه گری). شرکت های بیمه و شرکت های بیمه اتکائی در مرحله تاسیس بعلاوه شرایط پیش بینی شده برای شرکت های سهامی در قانون تجارت، شرایط خاصی نیز در قانون بیمه گری در باره موسسین، سهام و محدودیتهای معاملات بیمه ای بتفصیل بازگو شده است. در ترکیه نظارت عمومی بر شرکت های بیمه و اتکائی، تلفیقی از سیستم تنظیمی، عملی و تطبیقی آن می باشد. با تحلیل مفاد مقررات راجع تاسیس و تنظیم ارگانهای موجود در این شرکتها و صلاحیتهای هیئت مدیران آن، می توان رویکرد نظارت درونی را بطور موثر ملاحظه کرد. لذا نظارت درونی، ابزار مهم نظارت دولتی را تشکیل می دهد. صنعت بیمه ترکیه با در نظر گرفتن شرایط بازار و توانمندی های رقابتی نظارت عمومی بر بیمه و مؤسسات بیمه بر خلاف شیوه های سنتی، خصوصا در دهه اخیر گرایش به نظارت درون سازمانی انعطاف پذیر و نظارت فنی ریسکها بر پایه استانداردهای نوین گام برداشته است. این گرایش را می توان از گنجایش های مقررات قانونی در حقوق ترکیه استنباط نمود. بنابر ماده ۲۸ قانون بیمه گری ترکیه، کلیه فعالیتهای شرکت های بیمه، شرکت های اتکائی، مؤسسات بیمه بخش خصوصی، کارگزاران بیمه، کارشناسان بیمه، حسابداران بیمه و اشخاص دیگری که در عرصه بیمه گری اشتغال دارند پیرو مقررات نظارتی سازمان نظارت بیمه می باشد. سازمان نظارت بیمه، فرآیند عملکرد نظارتی خود را بشکل پیشنهاد، ارزیابی و دیدگاه های حرفه ای به ارگانهای ذیصلاح وزارت خزانه و دارایی ارائه می کند.

در حقوق ایران، بنابر اصل چهل و چهارم قانون اساسی امور بیمه در ضمن امور عمومی بعنوان بخش دولتی تلقی می گردد. با این وجود طی تصویب قانون تاسیس مؤسسات بیمه غیر دولتی در سال ۱۳۸۸، مؤسسات بیمه بخش خصوصی، حق ایجاد شرکت های بیمه و اخذ پروانه فعالیت را دارا شدند.^۱ شرایط اساسی مقرر برای انجام عملیات بیمه در قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری پیش بینی شده است.

۱-۲- الزامات ناظر به شروع فعالیت بیمه گری

در حقوق ترکیه شروع فعالیت شرکت های بیمه در هر یک از رشته های بیمه ای منوط اخذ پروانه فعالیت از وزارت خزانه و دارایی می باشد (Çeker, 2016, 26; Kender, 2014, 48). پروانه های صادره باید در ثبت تجاری قید شود. سپس مندرجات این ثبت باید در روزنامه ثبت تجاری و

^۱ فعالیتهای بخش خصوصی، بنا بر اصل چهل و چهارم قانون اساسی بعنوان مکمل فعالیتهای دولتی و تعاونی بیشتر جنبه تجارت، صنعت، خدمات، کشاورزی و دامداری دارد.

هم در دو روزنامه کثیر الانتشار ترکیه اعلان گردد (ماده ۵ از قانون بیمه گری). شرکت‌های که در ظرف یک سال از تاریخ تکمیل اجراءات تاسیس، در خواست پروانه فعالیت ننموده اند نباید عبارت «شرکت‌های بیمه و یا بیمه اتکائی» را در عناوین تجاری خود ثبت نمایند.

قانونگذار ترکیه صدور پروانه فعالیت و رعایت شرایط آن را قرینه قانونی توانگری شرکت بیمه دانسته است. همچنین طی ماده ۶ از قانون بیمه گری اسباب بطلان پروانه فعالیت را بر شمرده است. شرکت‌های بیمه که پروانه فعالیت آنها ابطال گردیده باید در ظرف مدت تعیین شده از طرف وزارت مربوطه (حداکثر ۶ ماه) پور تفوی مربوط به آن دوره را انتقال دهد. در غیر اینصورت معاونت بیمه مستقیماً صلاحیت اتخاذ کلیه تدابیر لازم برای تصفیه پور تفوی و انتقال آنرا خواهد داشت (See: Çeker, 2016, 33). مقررات یاد شده در حقوق ترکیه در خصوص نحوه اجازه پروانه فعالیت و موارد ابطال آن، همانا در حقوق ایران با بعضی از اختلافات جزئی در خصوص نظارت پیش گیری نیز جاری می باشد. چنانکه بنابر ماده ۳۸ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران، شرکت‌های بیمه برای انجام معاملات بیمه ای در همه رشته بیمه یا رشته ای معینی باید قبلاً مجوز فعالیت از بیمه مرکزی ایران دریافت نمایند. بیمه مرکزی ایران مکلف است حداکثر ظرف شصت روز از تاریخ تسلیم آخرین مدارک و اطلاعات لازمه تصمیم خود مبنی بر قبول یا رد تقاضای مربوطه را بشکل کتبی اعلام نماید. در صورتی که شرکت بیمه تا یک سال پس از صدور مجوز فعالیت، معاملات بیمه ای خود را شروع ننموده و یا ضرر بیمه شدگان و بیمه گذاران و یا بیم عدم ایفای تعهدات مالی از ادامه فعالیت شرکت مزبور احراز گردد، مجوز فعالیت شرکت بیمه مزبور پس از موافقت شورای عالی بیمه و تصویب مجمع عمومی بیمه مرکزی ایران ابطال خواهد شد (ق.ت.ب، م. ۴۰) با لغو مجوز فعالیت شرکت های بیمه در یک و یا چند رشته بیمه، کلیه اوراق و اسناد مربوط به حقوق و تعهدات (پور تفوی) این شرکت نیز توسط بیمه مرکزی ایران یا به شرکت سهامی بیمه ایران انتقال داده خواهد شد و یا در جهت منافع بیمه گذاران ترتیب خاص دیگری اتخاذ خواهد گردید.

با توجه به نکات فوق الذکر، استنباط می گردد که قانونگذار ایران همچون قانونگذار ترکیه، ضمانت مالی برای تعهدات شرکت بیمه و دلایل موجهه برای لغو مجوز فعالیت شرکت بیمه را در ضمن ماده ۶ از قانون بیمه گری قائل شده است. طبق قانون بیمه گری ترکیه، شرکت سهامی تاسیس شده در صورتیکه از تاریخ تاسیس تا یک سال تقاضای مجوز فعالیت ننماید حق درج عبارت «شرکت بیمه» و یا «شرکت اتکائی» در عناوین تجاری خود را ندارد. در قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران به این نکته اشاره ای نشده است. در قانون بیمه گری ترکیه در صورتیکه لغو مجوز فعالیت

شرکت بیمه موضوع بحث باشد، طبق ماده ۷ قانون مزبور معاونت خزانه می تواند بعلاوه حق لغو مجوز آن، می تواند به تدابیری احتیاطی و یا جبرانی چون اعطای مهلت معین جهت رفع عللی که باعث لغو مجوز گردیده روی آورد و یا چارچوب فعالیت بیمه ای آن را محدود سازد. در این رابطه قانونگذار ترکیه نیز همچون قانونگذار ایران در خصوص لغو مجوز فعالیت، حق اعتراض برای شرکت بیمه قائل نشده است.

۱-۳- الزامات ناظر به فعالیت مؤسسات بیمه گری

در حقوق بیمه ترکیه هرگونه تغییرات در اساسنامه شرکت بیمه باید با نظر مساعد وزارت مربوطه انجام گردد. تغییراتی که بدون اخذ نظر مساعد بعمل آید، در برنامه تصمیم گیری هیئت مدیره واحد نظارت بیمه گنجانده نخواهد شد و در آن خصوص تصمیمی در مجمع عمومی اتخاذ نخواهد گردید (ماده ۸ از قانون بیمه گری). نکته دیگری که بعلاوه نظارت سازمانی شرکت های بیمه، نظارت دولتی نقش مهمی از نظر شفاف سازی امور مالی شرکتهای بیمه ایفا می نماید.^۱ در حقوق بیمه ایران، جز در مواردی که در قانون معین شده مؤسسه بیمه ایران می تواند از اطلاعات و گزارشهای تهیه شده برای حسن اجرای مقررات قانونی استفاده نماید. از لحاظ ارزیابی و رویکرد نظارت ریسک محوری شرکت های بیمه، کمیت و کیفیت گزارش های ارائه شده از طرف شرکت های بیمه تنها معیار کافی تلقی نمی گردد. در حالیکه الزام به تهیه و ارائه گزارش های از قبیل گزارش مدیریت ریسک، گزارش اکچوئری و گزارش کنترل های داخلی، در ترکیه و سایر کشورها معمول می باشد، که در ایران وجه الزامی ندارد (عطاطلب/نیاکان، ۱۳۹۸: ۲۶۲). در حقوق بیمه ایران ثبت هر گونه تغییرات بعدی در اساسنامه و میزان سرمایه و سهام مؤسسات بیمه ای منوط موافقت بیمه مرکزی می باشد (ق.ت.ب، م. ۳۷، ۵).

در مورد انتقال سهام شرکت بیمه، قانونگذار ترکیه برای تعادل حقوق طرفین در معاملات و حمایت از منافع سهامداران طی مقررات قانونی تا سقف معینی نقل و انتقال سهام را منوط به اجازه معاونت خزانه نموده است. از این جمله، نقل و انتقالات مالکیت سهام جدید اگر باعث افزایش و کاهش سهام به مقدار ۱۰٪، ۲۰٪، ۳۳٪ و یا ۵۰٪ از سرمایه گردد و یا باعث افزایش و کاهش سهام یکی از شرکاء از سقف پیش بینی شده گردد، این نقل و انتقالات در صورت اجازه وزارت مربوطه معتبر

¹ Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik (12.07.2021 tarihli 26934 Sayılı RG)

خواهد شد (قانون بیمه گری ماده ۳۵). بنابر قانون بیمه گری ترکیه، وزیر دارائی در صورت لزوم می تواند تعیین نرخ حق بیمه و تعرفه های بعضی از رشته های بیمه مانند بیمه زندگی، حوادث فردی، بهداشت و غیره را منوط به تصویب وزارت مربوطه قرار دهد. هیئت وزیران می تواند در صورت لزوم در راستای منافع عمومی، منحصراً اقدام به ایجاد بیمه های اجباری نماید. کسانیکه مقیم ترکیه و یا دارای منافع بیمه ای در ترکیه هستند، منحصراً باید در نزد شرکتهای که در ترکیه فعالیت دارند بیمه شوند (ماده ۱۵ از قانون بیمه گری).

مشابه موارد یاد شده در مقررات بیمه ای ترکیه، در قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران نیز پیش بینی شده است. چنانکه تعداد سهامداران هر یک از مؤسسات بیمه ایرانی نباید کمتر از ۱۰ شخص باشد. هر شخص حق دارا شدن بیش از ۲۰ درصد سهام در شرکت بیمه ایرانی را ندارد. ولی دولت، از این قاعده مستثنی می باشد (ق.ت.ب.م. ۳۲، ۳۳، ۳۴). همچنین مؤسسات بیمه ایرانی غیر دولتی می توانند، با موافقت بیمه مرکزی ایران تا ۲۰ درصد سهام خود را به اشخاص تبعه خارجی واگذار نمایند. سهامداران اتباع خارجی در این شرکتهای مشروط به موافقت قبلی بیمه مرکزی ایران می توانند سهام خود را بین خود انتقال دهند. در راستای منافع عمومی و حمایت بازار داخلی بیمه، انتقال سهام مؤسسات بیمه ایرانی به دولت های خارجی یا انتقال بیش از ۴۹ درصد سهام آنها به اشخاص خارجی طبق قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران بصورت مطلق ممنوع گردیده است (ق.ت.ب.م. ۳۵). در ایران شرکت بیمه در صورت موافقت بیمه مرکزی و تصویب شورای عالی بیمه می تواند تمام و یا قسمی از پرتفوی خود را با حقوق و تعهدات مربوطه به یک یا چند شرکت بیمه مجاز ایرانی دیگر واگذار نماید (ق.ت.ب.م. ۵۴).

۱-۴- الزامات ناظر به تصفیه دارائی، اتحاد با شرکت دیگر، انتقال، ورشکستگی و انتقال

پورتفوی

در حقوق بیمه ترکیه تصفیه اختیاری شرکت بیمه، ادغام آن بایک و یا چند شرکت دیگر، انتقال دارائی و دیون آن به شرکت دیگر، انتقال تمامی و یا بعضی از وجوه پورتفوی بیمه با مطالبات متقابل، منوط به اجازه وزارت مربوطه می باشد. اتحاد و یا الحاق شرکت بیمه، اعمال تصفیه و انتقال پورتفوی آن بدون رعایت این اجازه، معتبر نمی باشد. ادغام و یا الحاق یا انتقال های پورتفوی در ترکیه باید در دو روزنامه کثیرالانتشار در ترکیه اعلان و نشر گردد در صورت ورشکستگی شرکت بیمه، بیمه گذاران در تقسیم دارائی شرکت در طبقه سوم حق ارجحیت خواهند داشت (ماده ۱۰ از قانون بیمه گری).

در حقوق بیمه ایران با اعلام ورشکستگی شرکت بیمه، دادگاه مکلف است بعد از جلب نظر بیمه مرکزی ایران تصمیم مقتضی در این مورد را اتخاذ نماید. بیمه مرکزی نیز باید ظرف ۱۵ روز نظر خود را کتبا به دادگاه اعلام کند (ق.ت.ب.م. ۵۱). ابطال پروانه فعالیت بیمه یکی از موارد انحلال شرکت بیمه محسوب می شود و مقررات حکم ماده ۴۴ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه گری در باره آن لازم الاجراء خواهد شد. با توجه به مفاد ماده مذکور؛ کلیه سوابق و اسناد مربوط به حقوق و تعهدات (پرتفوی) شرکت مزبور با تصویب شورای عالی بیمه به شرکت سهامی بیمه ایران انتقال داده می شود و یا به ترتیب خاص دیگری که متضمن منافع بیمه گذاران و بیمه شدگان و صاحبان حقوق آنها می باشد عمل خواهد کرد. تصفیه شرکت بیمه بنابر مقررات قانون تجارت انجام می گردد. طبق ماده ۶۰ از قانون مزبور، شرکتهای بیمه بدون موافقت قبلی بیمه مرکزی حق صلح حقوقی، واگذاری رهنی و یا انجام هر نوع معامله با حق استرداد بر اموال خود ندارند.

۲- نهاد نظارت بر امور بیمه و مؤسسات بیمه گری، وظایف و اختیارات آنها

مرجع عالی نظارت بر امور شرکتهای بیمه و بیمه اتکائی در ترکیه، وزارت خزانه و دارائی می باشد. این نظارت بیشتر جنبه استصوابی داد تا نظارت فعلی. ولی با وجود این، بعضی از امور مهم تاسیس شرکت و فعالیت بیمه ای آن مستقیماً زیر نظر وزیر خزانه و دارائی میباشد. در این چارچوب، امور نظارت بر امور تاسیس، فعالیت و دیگر امور مربوطه شرکتهای بیمه به وزارت خزانه و دارائی محول شده است. پروانه تاسیس و مجوزهای متعلق به امور شرکتهای بیمه و بیمه گری از طرف این وزارت مربوطه صادر می گردد. تصویب شروط عمومی بیمه و تعیین سقف تعرفه حق بیمه ها نیز بعهد وزارت مربوطه می باشد (Kender, 2014, 72-73). در حقیقت، سیاست های نظارتی و تطبیق مقررات قوانین از طرف وزارت مربوطه اتخاذ و تطبیق می گردد. بدین ترتیب نظارت استصوابی و غیر مستقیم بر حسن اجرای قوانین حاکم بر شرکتهای بیمه و بیمه اتکائی در حیطه عمل وزارت مربوطه می باشد. در این رابطه نظارت تطبیق اصول بیمه بطور مستقیم به عهده «شورای نظارت بیمه» واگذار شده است.^۱

در حقوق بیمه ایران، مرجع منحصر در نظارت تاسیس و فعالیتهای بیمه، مؤسسه بیمه مرکزی می باشد. این مؤسسه با ساختار ویژه و ماهیت حرفه ای خود، سازمانی دولتی محسوب می گردد. علاوه بر این که تمامی سهام این مؤسسه متعلق به دولت بوده و بیشتر اعضای مدیریت ارگانهای آن را وزیران و مقامات دیگر بلند تشکیل می دهد. همسان با اختیارات محوله، وظایف عمده نظیر تهیه

¹ Sigorta Denetleme Kurulu.

آیین نامه و مقررات لازمه برای حسن اجرای امر بیمه، ارشاد، هدایت و نظارت بر مؤسسات بیمه، تهیه اطلاعات لازم از فعالیتهای کلیه مؤسسات بیمه در ایران، انجام بیمه اتکایی اجباری و قبول بیمه اتکایی اختیاری از مؤسسات داخلی و یا خارجی، به عهده این موسسه می باشد. البته این وظایف در عین حال نمایانگر گستردگی اختیارات این موسسه در نظارت حرفه ای بر مؤسسات بیمه می باشد. ساختار تشکیلاتی و تقسیم وظایف حقوقی و فنی این موسسه حسب اهمیت و تخصص های حقوقی، فنی، اقتصادی و مالی بین ارگانهای خود، در رویکرد تحقق وظایف یاد شده، اهمیت به سزایی دارد.^۱ ارگانهای اساسی موسسه بیمه مرکزی طبق قانون بیمه گری عبارت است از مجمع عمومی، شورای عالی بیمه، هیئت عامل و بازرسان. اعضای مجمع عمومی، مرکب از وزیر کار و امور اجتماعی، وزیر امور اقتصادی و دارایی، هیئت عامل و بازرسان می باشد. وظایف عمده این ارگان بیشتر در تصویب مسائل مالی و اظهار نظر در بعضی از امور پیش بینی شده در قانون مزبور و تعیین خط مشی کلی موسسه خلاصه می گردد. وظایف شورای عالی بیمه طبق ماده ۱۷ قانون مزبور، در اموری نظیر رسیدگی به امور تاسیس شرکتهای بیمه، تصویب ترازنامه، عملیات بیمه، شروط عمومی بیمه نامه ها، میزان حق بیمه ها، آیین نامه ها، اظهار نظر نسبت به گزارش ارائه شده از طرف بیمه مرکزی و پیشنهادهای شورای عالی بیمه و انجام دیگر وظایف پیش بینی شده در قانون مزبور خلاصه می گردد. اعضای ارگان هیئت عامل، طبق ماده ۱۸ قانون مزبور مرکب از رئیس کل و قائم مقام وی و معاونان بیمه مرکزی ایران است. ارگان بازرسان بیمه مرکزی متشکل از دو نفر بازرسان است که یکی از آنها از طرف وزیر امور اقتصادی و دارایی و دیگری از طرف وزیر بازرگانی پیشنهاد و با تصویب مجمع عمومی برای یکسال تعیین می شوند.

بعلاوه موارد یاد شده، امر نظارت بیمه و بیمه گری بعضی از ارگانها و سازمانهای دولتی نیز در پیرو صلاحیتهای ویژه در فرآیند اعمال اختصاصی حق نظارت بر مؤسسات بیمه را دارند. بعنوان مثال، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات و مجمع عمومی صاحبان سهام سازمان حسابرسی. همچنین آئین نامه های گوناگونی که برای ارتقای همه جانبه کیفیت نظارتی چون استقرار سیستم یکپارچه گزارشگری الکترونیکی، آئین نامه گزارشگری و افشای اطلاعات مؤسسات بیمه، استقرار نظام حاکمیت شرکتی، آئین نامه احراز صلاحیت حرفه ای

^۱ بنابر ماده ۴ از قانون تاسیس بیمه مرکزی بیمه، بیمه مرکزی ایران تابع قوانین و مقررات عمومی مربوط به دولت و دستگاههایی که با سرمایه دولت تشکیل شده اند نمی باشد مگر آن که در قانون مربوط صراحتاً از بیمه مرکزی ایران نام برده شده باشد.

کارکنان کلیدی و عملیاتی مؤسسات بیمه ای و ... که از طرف بیمه مرکزی و شورای عالی بیمه تدوین و تصویب شده است.

۲-۱- وظایف و صلاحیت های وزارت خزانه و دارائی

در حقوق بیمه ترکیه امر هدایت، تنظیم و نظارت امور بیمه و بیمه گری از تاریخ ۱۹۳۹ تا ۱۹۸۷ بعهدده وزارت تجارت ترکیه بوده که بعداً این امر به هیئت وزیران واگذار شده است.^۱ هیئت وزیران بطور معمول این صلاحیت را در پاره ای از موارد مستقیماً بشکل استصوابی اعمال می نماید. سپس طبق قانون، بعضی از موارد تنظیمی و نظارتی به معاونت خزانه انتقال یافت. متعاقباً در سال ۱۳۹۷ کلیه وظائف و صلاحیتهای معاونت خزانه^۲ و وزارت دارائی، ضمن « وزارت خزانه و دارایی ترکیه» ادغام گردید.^۳ از لحاظ امور تنظیمی و نظارتی بیمه و بیمه گری، وظایف و صلاحیتهای وزیر مربوطه در این وزارت را می توان طبق قانون بیمه گری ترکیه^۴ بشرح ذیل خلاصه کرد:

- تعیین اصول و قواعد راجع به نحوه فعالیت شرکتهای بیمه خارجی در ترکیه.

- تعیین رشته بیمه ای در هر بخش از بیمه های زندگی و غیر زندگی.

- تحدید میزان سهام سهامداران شرکت های بیمه از لحاظ شمول فعالیت های بیمه ای که بطور منفی بنیه مالی شرکت را تحت تأثیر قرار دهد.

- شرط موافقت وزیر مربوطه در تقاضای شرکت بیمه برای تصفیه، الحاق و یا ادغام با شرکت دیگر با کلیه اموال اعم موجودی و بدهی های خود.

- تعیین میزان تودیع سرمایه ضمانتی بیمه، تعرفه های حق بیمه.

- صلاحیت ایجاد بیمه های اجباری در راستای مقتضیات منافع عموم.

- صلاحیت در اتخاذ بعضی از تدابیر لازمه در خصوص پورتفوی شرکت های بیمه.

^۱ بموجب مصوبه هیئت وزیران شماره ۳۰۳ بتاريخ ۱۸.۱۲.۱۹۸۷

^۲ قانون شماره ۴۰۵۹ به تاریخ ۲۰.۱۲.۱۹۹۴ قانون معاونت خزانه

^۳ طی ماده یکم مصوبه ریاست جمهوری تاریخ ۱۹.۰۴.۱۳۹۷

^۴ بترتیب موارد: بند پنجم از ماده سوم، بند دوم از ماده سوم، بند ششم از ماده نهم، بند یکم از ماده دهم، بند اول از ماده دوازدهم، بند اول از ماده سیزدهم، بند دوم از ماده بیستم، بند سوم از ماده بیستم.

- تحت شرایط معین پیش بینی شده در قانون صلاحیت ابطال انعقاد قرارداد شرکت بیمه در بعضی ویا کلیه رشته های بیمه و یا ابطال پروانه فعالیت شرکت بیمه.

در حقوق ترکیه، وظائف وزارت خزانه و دارایی راجع به نظارت و تنظیم امور بیمه در ضمن دو سازمان وابسته به این وزارت بعمل می آید. این سازمان ها، سازمان نظارت بیمه و سازمان کل امور بیمه می باشد. سازمان نظارت بیمه، نظارت، بررسی و بازرسی امور بیمه را که طبق قوانین مربوطه در حوزه وظایف وزیر خزانه و دارایی می باشد را بعهده دارد.

۲-۲- ارگانهای نظارتی وابسته به وزارت خزانه و دارایی

۲-۲-۱- سازمان کل امور بیمه

ارائه گزارش نتیجه بررسی و نظارت امور بیمه به وزیر مربوطه، انجام نظارت معاملات بیمه، اجرای امور محوله از طرف وزارت مربوطه در خصوص نظارت و بررسی بر شرکتهای بیمه و فعالیتهای آنها، بررسی شکایتها و گزارشهای ارائه شده از طرف اشخاص و ارزیابی راه حلهای مناسب در رفع آنها از جمله وظایف و صلاحیتهای سازمان کل امور بیمه می باشد. همچنین سازمان کل امور بیمه، بنابر قوانین بیمه، موظف به اجراء و تحقق تمامی امور مربوط به نظارت بر معاملات بیمه گری است. اموری مانند تهیه لوایح قانونی راجع به فعالیتهای بیمه گری، پیگیری اجرای مقررات قوانین مربوطه، اتخاذ تدابیر لازم و عملکرد آن در مؤسسات بیمه در راستای پیشبرد اهداف وزارت مربوط، تهیه شروط عمومی بیمه ها، تعرفه حق بیمه ها و تهیه آئین نامه های راجع به فعالیتهای بیمه گری (قانون بیمه گری ترکیه ماده ۲۸).

موارد زیر از جمله وظایف و صلاحیت های مهم سازمان کل امور بیمه ترکیه محسوب می شود:

-اعطاء پروانه فعالیت بیمه گری،

-تعیین میزان ضمانتهای مالی، در چارچوب شرایط معینی،

-ابطال پروانه بیمه گری،

-ابراز نظر موافقت و یا رد تقاضای تغییرات اساسنامه شرکت های بیمه،

-تعیین اشخاص برای حل و فصل امور ورشکستگی شرکت های بیمه و صلاحیتهای آنها،

-تصویب شروط عمومی بیمه،

-نظارت بر مفاصا حساب دارایی ها و بدهی های شرکت های بیمه و معاملات آنها،

-تعیین مقررات حسابداری و حسابرسی و رویکردهای آن،

-اعطای پروانه فعالیت کارگزاران و کارشناسان بیمه،

-اخذ معلومات و اطلاعات لازم از مؤسسات بیمه،

-اتخاذ تدابیر لازم جهت تضمین حسن رعایت قوانین مربوطه از طرف مؤسسات بیمه و اعمال مجازات اداری و نقدی در جرائم مذکور در قانون بیمه گری،

-موافقت بر اقامه دعوی راجع به جرائم تعیین شده در قانون بیمه گری و دیگر موارد یاد شده در قوانین،

-تهیه مدونات قانونی در امور بیمه گری،

-انجام دیگر وظائف پیش بینی شده در قانون بیمه گری و دیگر قوانین مربوطه در امور بیمه گری؛ مانند تهیه و اجرای قوانین راجع به امور بیمه و نظارت بر حسن اجرای آن، اخذ تدابیر لازم جهت هماهنگی اعمال مقررات قانونی راجع به امور بیمه گری با قوانین بیمه اتحاد اروپا، اخذ تدابیر لازم جهت پیشبرد بیمه گری کشور و حمایت از حقوق بیمه گران، نظارت بر اعمال مقررات تنظیمی و فنی مؤسسات بیمه (See: Güvel/Güvel, 2012, 45/46).

۲-۲-۲- سازمان نظارت بیمه

سازمان نظارت بیمه، از رئیس سازمان، کارشناسان نظارت بیمه، اکچوئر ها و معاونان آنها تشکیل می شود. شورای ریاستی آن عبارت است از رئیس، معاونان وی، رئیس مجموعه واحدها، معاونان وی و واحدهای تامین کننده خدمات پشتیبانی (ماده ۲۸ از قانون بیمه گری). سازمان نظارت بیمه زیر نظر وزارت خزانه و دارایی، در نظارت فعالیت کلیه شرکتهای بیمه، مؤسسات بیمه ای تابع قوانین خاص، کارگزاران بیمه، کارشناسان بیمه، اکچوئر های بیمه و اشخاص دیگری که در عرصه بیمه

گری اشتغال دارند، ذیصلاح می باشد.^۱ تصمیمات صادر شده از سازمان نظارت بیمه حسب درخواست هر ذینفع قابل بررسی در دیوان اداری کشور^۲ می باشد.

بنابر بند (۴) ماده ۲۸ قانون بیمه گری، سازمان نظارت بیمه بنا بر مقررات قانون بیمه گری و دیگر قوانین مربوطه، حق درخواست اطلاعات، دفاتر، اوراق و اسناد راجع به کلیه فعالیت و گزارش عملکردهای مالی و فنی از شرکتهای بیمه، شرکای وابسته آن، شعبات و نمایندگیهای آنها را دارد. بنابر بند اول ماده ۲۸ قانون بیمه گری، امور راجع به بیمه، مؤسسات بیمه فعال در ترکیه، مؤسساتی که طبق قوانین خاص تاسیس شده اند، فعالیت کارگزاران، اکچوئرلر و کارشناسان بیمه و در این رابطه فعالیتهای دیگر اشخاص زیر نظارت شورای نظارت می باشد. در چارچوب مقررات قانون بیمه گری و آئین نامه های مربوطه آن مهمترین وظایف و اختیارات سازمان نظارت بیمه را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- نظارت بر کلیه فعالیت ها و معاملات شرکتهای بیمه و در این رابطه ناظرین ذیصلاح از طرف این سازمان موظف به انجام تدقیق، تحقیق و ارزیابی می باشند؛

- انجام بررسی و ارزیابی میزان و صورت های مالی شرکتهای بیمه؛

- حق در خواست هر گونه معلومات، اوراق، اسناد و دفاتر شرکتهای بیمه؛

- درخواست هر گونه اطلاعات، گزارشات و اوراق حتی با ماهیت محرمانه آن در رابطه با موضوع بررسی از سازمانهای دولتی، بانکها، اتحادیه شرکتهای بیمه و بیمه اتکائی ترکیه و دیگر اشخاص حکمی؛

- انجام تحقیقات لازم برای تهیه برنامه های توسعه و برنامه های اجرایی در رابطه با موضوعات راجع به حرفه بیمه و بیمه گری؛

- انجام مطالعات، تحلیل ها و ارائه پیشنهادات در باره رفع مشکلات و موانع قوانین و اجرای آن و موضوعات لازم دیگر؛

^۱ مرکز این شورا در آنکارا است. ریاست گروه و واحد دفتر خدماتی آن در استانبول مستقر می باشد. در صورت موافقت رئیس معاونت مربوطه تاسیس چنین واحدهای مرکب از ماموران نظارت در نقاطی دیگر نیز ممکن است.

^۲ Danıştay

- بنا بر ضرورت اشتراک در فعالیتهای بازنگری قوانین و ارائه راه حلها و روش های مناسب؛
- پیگیری فرآیند های پیشرفتهای کارساز و انتشارات راجع به مطالعات در زمینه های گوناگون حرفه نظارت در داخل و خارج از کشور، گرد آوری اطلاعات و مقررات قانونی لازم و انجام تدقیق و تحلیل های لازم در این خصوص در داخل و خارج از کشور بنابر تشخیص ضرورت آن از طرف رئیس سازمان؛
- ارائه نقطه نظرات و ملاحظات خود در مورد بازنگری قوانین در باره بیمه گری و یا اعلام موارد ضروری دیگر به ریاست شورا؛
- اشتراک در جلسات و کمیسیونهای مربوط به واحدهای نظارت بیمه؛
- انجام اعمال و عملیات مربوط به وظائف نظارتی بنا بر دستور وزیر و یا معاونت مربوطه؛
- در حقوق بیمه ایران، طبق مقررات قوانین بیمه دخالت مستقیم هیچ یک از وزارت ها و یا وزیران در امر نظارت بیمه و بیمه گری موضوع بحث نمی باشد. ولی وزیران بعضی از وزارتها و یا قائم مقام آنها طبق قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری بعنوان اعضای اصلی ارگانهای تصمیم گیری، تنظیمی و اجرایی مؤسسه مرکزی بیمه بطور غیر مستقیم نقش مهمی در امر هدایت و نظارت امور بیمه ایفا می کنند. چنانکه بعلاوه هیئت عامل و بازرسان مؤسسه بیمه مرکزی، وزیر کار و امور اجتماعی، وزیر امور اقتصادی و دارایی، از اعضای سازمانی مجمع عمومی محسوب می شوند. وظایف اساسی ارگان مجمع عمومی بیشتر در تصویب امور مالی و اظهار نظر در بعضی از موارد پیش بینی شده در قانون و تعیین خط مشی کلی مؤسسه بیمه مرکزی خلاصه می گردد.
- معاونین وزارتهای چون وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت بازرگانی، وزارت کار و امور اجتماعی، وزارت تعاون از اعضای اصلی شورای عالی بیمه مرکزی ایران می باشند. رئیس کل مؤسسه بیمه مرکزی (قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران ماده ۲۲)، قائم مقام و معاونان وی، اعضای هیات عامل مؤسسه بیمه مرکزی می باشند. رئیس کل بیمه مرکزی ایران و قائم مقام وی به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تصویب هیات وزیران؛ معاونان بیمه مرکزی ایران نیز به پیشنهاد رئیس کل بیمه مرکزی ایران و موافقت وزیر امور اقتصادی و دارایی طبق تصویبنامه هیات وزیران منصوب می گردند (ق.ت.ب، م. ۱۸، ۱۹).

۳- نظارت بر مؤسسات بیمه خارجی

بنا بر قانون بیمه گری ترکیه، شرکتهای بیمه و بیمه اتکائی خارجی با دایر کردن شعبات خود صلاحیت فعالیت در ترکیه را دارا می باشند بدین منظور. شرکتهای بیمه خارجی باید دارای سرمایه کافی باشند. بدینگونه که سرمایه، نباید کمتر از مقدار پیش بینی شده برای شرکتهای بیمه و شرکتهای اتکائی تاسیس شده در ترکیه باشد. بعلاوه، فعالیت بیمه گری آنها در کشور متبوع خود نباید دارای منع قانونی باشد.^۱ هیئت مدیره شعبه مرکزی شرکتهای بیمه خارجی، باید حداقل از سه شخص که یکی از آنها خود مدیر شعبه مربوطه است تشکیل شود. فعالیتهای بیمه و اتکائی شرکتهای بیمه خارجی در ترکیه، همانند شرکتهای محلی و یا ملی بیمه گری و اتکائی در ترکیه، تابع همان مقررات پیش بینی شده در قوانین بیمه می باشند.

در حقوق بیمه ایران، مقررات راجع به فعالیتهای مؤسسات بیمه خارجی در فصل چهارم قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری تدوین شده است. بنابر مقررات قانون مزبور، شروع فعالیت مؤسسه بیمه خارجی در ایران با پیشنهاد بیمه مرکزی و تایید شورای عالی بیمه موکول به تصویب هیئت وزیران می باشد. مؤسسه بیمه خارجی برای شروع و ادامه فعالیت در ایران باید نماینده ای که مقیم ایران است را معرفی نمایند. همچنین نماینده معرفی شده بعنوان طرف اصلی در انجام تعهدات و معاملات، اختیارات لازم برای مدیریت کلیه امور مؤسسه بیمه خارجی در ایران را دارا باشد.^۲ مؤسسه بیمه خارجی طبق آئین نامه مؤسسه بیمه مرکزی، می بایست ازای هر یک از رشته های بیمه زندگی و غیر زندگی مبلغی را در نزد مؤسسه بیمه مرکزی تودیع نماید (قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران، ماده ۴۶). مؤسسه بیمه خارجی با سپردن کامل ودیعه می تواند عائدات فعالیتهای خود را به خارج انتقال دهد. البته انتقال عائدات سالانه مازاد ۱۰ درصد از کل مبلغ ودیعه مستلزم تصویب هیئت وزیران می باشد (ق. ت. ب. م. ۴۶، ۴۷، ۴۸). همچنین طبق ماده ۳۵

^۱ ماده نخست از مصوبه مورخه ۶.۷.۲۰۰۷ هیئت وزیران دولت بنابر پیشنهاد وزارت دولت طی نامه شماره ۳۰۱۵۹ بتاريخ ۲۷.۶.۲۰۰۷ راجع «فعالیتهای بین المللی بخش بیمه گری» و مواد ۲۲ و ۲۳ قانون بیمه گری (روزنامه رسمی شماره ۲۶۶۰۲ و مورخه ۳.۸.۲۰۰۷)

^۲ نماینده معرفی شده با ویژگی های مذکور با اختیارنامه رسمی از طرف مؤسسه بیمه خارجی، موظف است کلیه معاملات بیمه در ایران را شخصاً یا به وسیله قائم مقام و یا نماینده مجاز خود بدون نیاز به تصویب مؤسسه بیمه متبوع، معتقد و امضاء نماید و در دعاوی مربوطه بطرفیت وی صفت خوانده یا خواهان بخود گیرد و حق توکیل و سازش داشته باشد.

از قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری، انتقال سهام مؤسسات بیمه ایرانی به دولت های خارجی یا انتقال بیش از ۴۹ درصد سهام آنها به اشخاص خارجی مطلقا ممنوع است.

نتیجه گیری

مقررات نظارت بر بیمه در ترکیه در فرآیند پیروی از قوانین بیمه اتحاد اروپا تدوین شده است. از جمله مقررات قانون تجارت ترکیه مصوب ۲۰۱۱ (۱۳۹۰) و قانون بیمه گری مصوب سال ۱۳۸۶ که با رویکرد دو دهه خود رونق نسبی به بازار بیمه و عملکرد نظارتی آن بخشیده است. وزارت خزانه و دارایی ترکیه با هدف هدایت و راهبرد اهداف و سیاستهای بیمه و بیمه گری، نهاد اصلی در نظارت مالی امور بیمه شناخته می شود. معاونت خزانه با وظایف و صلاحیت وسیع خود با ادغام در وزارت خزانه و دارایی در سال ۱۳۹۷، همان وظایف و صلاحیتهای خود را عیناً در ضمن وزارت یاد شده بعنوان مرجع تصمیم گیری بواسطه دو واحد مدیریتی، سازمان نظارت بیمه و سازمان کل امور بیمه، امر نظارت و هدایت بیمه را ایفا می نماید. سازمان نظارت بیمه بعنوان عامل اجرایی وزارت مذکور در چارچوب اختیارات و وظایف قانونی مستقیماً حق بررسی، ارزیابی و کنترل مستقیم شرکتهای بیمه و اشخاص حکمی دیگر در تمام موارد لازم را دارد. با این وجود در نظارت پیشگیرانه ای و نظارت فرآیندی بر شرکتهای بیمه بین ارگانهای وابسته وزارت دارایی و معاونت خزانه (سازمان نظارت بیمه و سازمان کل امور بیمه) تقسیم صلاحیت شده است. بعنوان مثال صلاحیت صدور مجوز شروع فعالیت بیمه به عهده معاونت خزانه ولی صلاحیت ابطال فعالیت بیمه به وزیر خزانه و دارایی محول شده است.

در هر دو حقوق ترکیه و حقوق ایران، دولت منحصراً مرجع نظارت حاکمیتی بر امور بیمه و بیمه گری دارد. با این اختلاف که در حقوق ایران، مؤسسه بیمه مرکزی بیمه ایران؛ بعنوان سازمان حرفه ای قریب به نیم قرن با دستاوردهای تجربیات انباشته خود توأم با وظیفه نظارتی، وظیفه رهبردی و تنظیم فناوری، اقتصادی و حکمی را دارا می باشد. از نقطه نظر نقش نظارتی دولت، که نحوه انتصاب مدیران مؤسسه، تصویب مواردی از عملیات بیمه گری طرف وزیر مربوطه و یا قرار گرفتن وزارت های معینی چون وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت یازرگانی، وزارت کار و امور اجتماعی، وزارت تعاون بعنوان اعضای اصلی ارگانهای بیمه مرکزی، بنوعی دخالت غیر مستقیم دولت در امر هدایت، تعیین خط مشی و نظارت امور بیمه و بیمه گری محسوب می گردد. نقش مؤسسه بیمه مرکزی در عملکرد های حقوق عمومی و حقوق خصوصی امور بیمه، و مرجعت منحصر بفرد آن بعنوان راهبر صنعت بیمه و تنظیم کننده فعالیت بیمه گری، یکی از دستاوردهای ویژه نیمه مستقلانه این مؤسسه تنظیمی و نظارتی می باشد.

در حقوق ترکیه بر خلاف حقوق بیمه ایران، امر نظارت بر امور بیمه و بیمه گری بطور نهادینه به عهده وزارت (خزانه و دارایی) می باشد. در ضمن تشکیلات این وزارت از آنجا که بعضی از امور استصوابی که در حوضه اختیارات هیئت وزیران (کابینه ریاست جمهوری) قرار داده شده است، بعضی از آنها مستقیماً جهت تصمیم گیری به وزیر مربوطه واگذار شده است. ولی اجرائی نظارت امور بیمه منحصرأ بعهدہ سازمان نظارت بیمه و سازمان کل امور بیمه قرار داده شده است. لذا دخالت مستقیم و یا غیر مستقیم دولت در صورت رویکردهای نامنسجم و یا غیر متوازی با مقررات حقوق خصوصی و آزادی بازار بیمه، بطور مسلم بعلاوه بر تضعیف توان رقابت پذیری مؤسسات بیمه، تاثیرات منفی بر چرخه اقتصادی و تجاری خواهد داشت. ولی شیوه های نظارتی نهادهای خصوصی توأم با ابزارهای موثر درون سازمانی، موجب هموار شدن نقش مثبت دخالت دولت در حمایت منافع عمومی و خصوصی و توسعه بازار بیمه خواهد شد. بنابر این، سیستم نظارت را خصوصاً در ابعاد تجاری و فنی باید بیشتر در شیوه های تطبیقی و رویکرد حرفه ای آن ارزشیابی نمود. در حقوق بیمه ترکیه انعطاف پذیری در مدیریت امر نظارت و تحول سریع در ارتقای شیوه های نظارتی را می توان یکی از مزایای نظارت وزارت دانست. بعلاوه، این وزارت همانند دیگر وزارتها مستقیماً زیر نظر نهاد ریاست جمهوری قرار دارد که تحولات قانونی در جنبه تنظیمی و اجرائی امور بیمه یکپارچه گی رویکرد تصمیم گیری و اجرائی را نیز فراهم خواهد کرد. در حالیکه در حقوق ایران اعضای اساسی ارگانهای بیمه مرکزی و در رأس آن مجمع عمومی و شورای عالی را وزارت های متعدد دولتی تشکیل می دهد. همچنین موقوف بودن تغییرات مدیریتی نظارت امور بیمه و مقررات تنظیمی و حقوقی به تصویب هیئت وزیران، کندی گنجایش های قانونی و محدودیت آزادی عمل متصدیان بازار بیمه خصوصی را بهمراه خواهد داشت (باقری/رحماتی، ۱۳۹۵، ۸۲). از سویی دیگر، فزونی اهداف متعدد و تمرکزگرائی سیستم نظارت به شیوه های سنتی را می توان از عوامل موثر در عدم وابستگی نهاد نظارت و ارگانهای آن تلقی کرد. همان گونه چالش های موجود در ساختار رقابتی بازار بیمه هنوز بعنوان یک معضل اساسی فرآیند نظارت بر بیمه و بیمه گری را ناهموار می سازد. نظام نظارتی در امور بیمه بر خلاف بنگاه های تجاری دیگر، دارای ویژه گیهای متعددی همچون ماهیت حقوقی مختلط و جنبه های اقتصادی= فنی پیچیده و لزوم ضمانتهای سرمایه گذارهای کلان می باشد. بنابر این فرآیندهای این ویژگیها در محورهای اقتصادی و اجتماعی، لزوم ایجاد نهادهای نظارتی نیمه مستقل حرفه ای و فراهم آوردن زمینه قانونی لازم برای انعطاف پذیری مقررات قانونی را بهمراه خواهد داشت. در نتیجه، رقابت موثر در بازار بیمه، توسعه امور بیمه و بیمه گری و رشد فرآیند اقتصادی و اجتماعی بیمه، مستلزم تصدی امور بیمه نظارت بطور مستقل و حرفه ای آن می باشد. لذا ایجاد واحد های حرفه ای با عملکرد شیوه های ویژه در

هر یک از عرصه های مختلف همانند عرصه حمایت از بیمه گذاران، عرصه ریسکها، عرصه امور مالی و عرصه مقررات حقوقی تحت نظر نهاد نظارتی مستقل، چالشهای موجود نظارتی را تا حد زیادی رفع خواهد کرد.

منابع

- ۱- بابائی، ایرج، (۱۳۸۸)، حقوق بیمه، جلد ۱، تهران، میزان.
- ۲- باقری، محمود، رحمانی، سعید، (۱۳۹۵)، انحصار و رقابت در صنعت بیمه، فصلنامه برنامه ریزی و بودجه، سال ۲۱، شماره ۲.
- ۳- صفری، امیر، (۱۳۹۰)، چهارچوب نظارت جامع بر مؤسسات بیمه، نشریه تازه های جهان بیمه، شماره ۱۶۱.
- ۴- عطا طلب، فاطمه، نیاکان، لیلی، (۱۳۹۸)، ارزیابی و نظارت ریسک محور بر شرکت های بیمه، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۴، شماره ۴.
- ۵- کریمی، آیت، (۱۳۷۶)، نقش نظارت در فعالیت صنعت بیمه، فصلنامه صنعت بیمه، شماره ۴۶.
- ۶- کریمی، آیت، (۱۳۸۶)، نگاهی به شیوه های نظارت بر بازار بیمه ایران، فصلنامه تخصصی آسیا، شماره ۴۲.
- ۷- کمالخانی، سحر، حکیمی، فریده، (۱۳۹۴)، آسیب شناسی نظارت مالی (نظارت بر توانگری) شرکت های بیمه، بیست و دومین همایش ملی و هشتمین همایش بین المللی بیمه و توسعه، تهران، <<https://civilica.com/doc/825795>>
- ۸- لالیان پور، نوشین، حائری، مهشید، (۱۳۹۲)، نظارت در صنعت بیمه، ماهنامه تازه های جهان بیمه، شماره ۱۸۵.
- ۹- نجفی اسفاد، مرتضی، محسنی، فرید، (۱۳۸۸)، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، چاپ ۵، جلد ۲، تهران، انتشارات بین المللی الهدی.
- 10- Birdes, John, (1997), Modern Insurance Law, 4th Edition, Sweet&Maxwell, London.
- 11- Bozer, Ali, (1983) Sigorta Hukuku, Ankara.
- 12- Çeker, Mustafa (2016), Insurance Law in accordance with the Turkish Commercial Code No. 6102, 13th Edition, Adana.

13- Güler, Ender, (2010), “Sigorta İşletmelerinde İç Denetim Uygulamalarının İç Denetim Standartları İle Birlikte Değerlendirilmesi”, 10.(۱۹)

14- Güvel, E.Alper/Güvel, A.Öndaş (2012), Insurance, 6th Edition, Ankara.

15- Kender, Rayegan (2014), Private Insurance Law in Turkey, 14th Edition, İstanbul.

16- Nomer, Cahit/Yunak, Hüseyin (2000), General principles of insurance, Istanbul.

17- Oksay, Suna/ Acar, Onur, (2007), Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Sektöründe Denetim, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-9.

18- Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik.

19- Sigortacılık Kanunu.

20- T.C. Hazine Müsteşarlığı Kanunu.

21- Türk Medeni Kanunu.

22- Türk Ticaret Kanunu.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

Supervision Over Insurance Companies In Iranian And Turkish Insurance Law

Dr. Mohammad Maghaminia¹

Abstract

The system of supervision of insurance and insurance affairs has important features, especially in social protection and economic benefits. In the law of Iran and Turkey, part of the provisions of the laws on insurance, regulatory and regulatory affairs in insurance affairs is dedicated to itself. Most of these provisions in Turkish law are in line with the provisions of EU insurance law. In Iranian law, insurance provisions are mostly rooted in international practice and old French law. Generally, the set of legal provisions regarding the supervision of insurance companies can be examined in two groups. The first group of these provisions is related to the financial and technical structure of insurance companies, which is mostly related to the form of insurance companies, the amount of capital, the method of payment and its guarantees. The second group includes cases of protection of insurers and general conditions of the insurance contract. Understanding the insurance supervision system both in terms of comparative law and in terms of comparing the relevant principles is part of the practical process of this article. The system of insurance supervision in the law of these neighboring countries in the field of establishment of insurance companies and their activities is the main subject of this discussion. In this article, major legal issues such as insurance requirements of insurance companies in the establishment, start-up and continuation of insurance activities, supervisory authority, its duties and powers and guarantees for the implementation of the effects of supervision will be addressed. In processing and preparing this article, basic sources such as laws and regulations on the relevant subject and scientific works of doctrine have been used.

keywords: Iran Insurance Law, Turkish Insurance Law, Insurance Companies, Insurance Contracts, Insurance Institutions, Insurance Supervision.

---

¹ Assistant Professor, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Gomishane University. (Corresponding Author)
Maghami9876@gmail.com

